

Кэм киһитэ – Кэскил Баишев

Намтан төрүттээх Кэскил 2014 сыллаахха Саха тыйаатырыгар маннайгы улахан кэнсиэрин туруоран үгүс сэнээрээччитин муспута. Оттон быйыл, алтынны 14 күнүгэр, истээччитигэр “Түмэр күн” диэн ааттаах-суоллаах, туспа өйдөбүллээх айар киһэтин бэлэх уунаары бэлэмнэнэ сылдьар. Кэскил ырыата уруккутан ураты дорбоонноох, оруннаах тыллаах-өстөөх, барытынан – өйдөбүлүнэн, суолтатынан, ыгырытынан – билингви ычат сүрбэр чугас. Бүгүн Кэскил Баишев көгүлүн уонна ыра санааларын туһунан этиилэрин истиэххэйин.

дии. Түүн айы тугу эрэ түһүүбүн. Адам эмиз түһүүр, онон дыэбэтигэр түүл-бит айдаана (күлөр). Сэрэтэр түүл элбэх. Эн оннук түнээбэккин дуо?

Көгүл киһи

Маннайгы үөрэхпинэн мас уһабын, онтон – дизайнербын. Дьокуускай-даабы ойуулуур-дьуһуннуур училищени уонна АГИИК бүтэрдим. Бэйэбин ырыаһыппын дэмэппин, анал үөрэбим эгин суох буоллаба. Анаммыт анал диэннэрин итэбэйбэлпин, ону билинимизэххэ наада дии саныыбын. Бу мин аналым эбит диэтэххинэ, айылба бэйэтэ күөмчүлээн кириэн барыан сеп. Мин дьарыгым – санааны этии; олоххо көрүүбүн, тус санаабын, испэр тутта сылдьар иэйилэрбин этии. Быһачы эттэххэ – киирсии. Миигин ырыаһыт буолбакка, көгүл киһи курдук керөллөрүн туһугар киирсэбин диэххэ сеп. Холкутук санаатын этэр, холкутук туох эрэ туһугар туруулаһыан септөөх киһи – киһи көгүл.

Суолу талыы

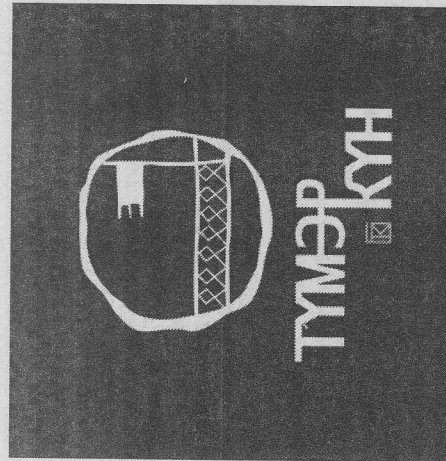
Дьылба диэн баар дии саныыбын. Ол эрэн, мин көрүүбэр, дьылба диэн чыччы биир суолуула сытар суол буолар. Биллэр суолуула сытар суол буолар.

Идэ – дьарык – үлэ

Идэм – уһаныы, уруһуйдааһын – кэтэх, сыһыннар үлүһүм, хоббим буолла, оттон идэтийдэтэх дьарыгым – ырыа – сүрүн болбомтобун ылар, үлбөр кубулуйда. Үөрэхпэр сөбүлээн туттарсан кирибитим эрэри, ортотуттан «миэнэ буолбатах эбит» диэн билбитим. Уһанарга уһулучу талааным суох диин сэрэйбитим. Ырыа «былдьаан» кириэн барбыта, иити эрэ күүһүнэн үөрэхпин тутта бырахпатабым, ылыс-быккын тиһбэр тиэрдиктээххин диэн санаанан сизтэрэн, ньобойдоһон тураммын бүтэрдим. Уруһуйга дьобур баар, өскөтүн умсугуйбутум буоллар, ити эйгэ ситиһи син кэлиэ этэ. Ол эрэри сүрбүм онно сыппат. Аны туран, теһе да ыллыахпын бабарбытым иһин, муусукаба эмиз дэгиттэр талааннаахпын дьэбэлпин, онон ити үөрэххэ санамматабым. Билигин санаатахпына, ол үчүгэйгэ эбит – хааччахтаммаппын, көгүлүк айабын-тутабын, хал буоллаппын. Кэнники санаатахпына, оннук элбэхтик эдэр ычат сыыстарар эбит. Сөбүлүр үөрэхтэригэр кириэн

Этии, этиини

Сынһаммаппын, куруутун манньк аһас сылдьабын. Сылбабын этэн таһаарыахпын сеп. Малтачы этиинэн. Кэнники этиэм эгин диэн хааларбаппын, ол иһин соробор бардам собускун да диэтчилэр. Баары-баарынан, кэмигэр этэн кэбигэрбин ордоробун, истэр киһи ылынан бабарбатын билэн да тураммын.

Түмэр күн

Биирдэ доһорбууун олорон хайдах кэнсиэр буолуохтаабын толкуйдаабыппыт. Сүбэлэтэр киһим, билгэһитим «тобоостоох кэрдиксэ айылба анал соруктары ытар» диирин саныы биэрбитим Ырыа эмиз араастаах: соробо бэйэбиттэн хуспунэн айыл-

сөл. Ханна кириэринг – көнүлүг, ол эрэн талбыт ааныг нөнгү эмиз атын ааннар бааллар, ол барыга эн олоххор баар. Сыһа да суолга үктэниэххин син. Билгэһит добордооххун. Биир-дэ миэхэ чопчу ыйан-кэрдэн биэрбидэ: биир суолунан бардахпына хайдах буоларын, ол суол үчүгэй-куһабан өрүттэрэ хайдахтарын уонна иккис суолу таллахпына, эмиз хайдах буоларын, туох үгүө-мөкү күүтэрин ыраас ууга көрөрдүү эппитэ. Ол – дьылдам, ол иккиттэн бэйэм талабын.

ТҮҮЛ ЭТИИТИНЭН

Ырыаларым хомурунньуктарын онгоробор биир дыктини көрсүбүтүм. Билигин муусукаларбын танарга күүс-кемө буолар добордооххун. Кини айарын-туларын, талааннаабын уруккуттан билэр этим. Арай, түһэстэхпинэ, оску-ола таһыгар бука бары уордайбыттар, миигин тута сатыллар. Биирдэ көрбүтүм, ол уол кете сылдыар эбит, «миигиттэн тутус!» диин хаһытыыр. Тутустум, көтүбүт. Атахпыттан харбаан ыла сатыллар. Өрө күөрэйэн табыстыбыт, киһим сиртэн балай эмэ ыраатан баран, миигин ыһыктан кэбистэ. Сиргэ курулаан түөн иһэн, төттөрү кетэн табыстым: сатаатым быһылаах. Уһукта биэрдим. Сотору кэмминэн ол уоллун булсубуппуг, бииргэ үлэлиэх буолбуппуг. Онон «Харысхал», «Былаах» энин курдук ырыалар суох буолуохтарын сөп этэ. Түүлбэр да бэйэтэ эттэрэ дии «миигиттэн тутус» дии. Кини көрүүтүгэр, ырыаны истиитигэр эрэнэбин. Элбэби көннөрөр, туох табылларын сайыннар дииэн этэн биэрэр. Бэйэм, дьингэр, ким эрэ көннөрөрүн энгин олох ылыммаппын.

Киһи бэйэтин ис куолаһын истэ сатыахтаах эбит. Кэнники сэрэйэн көрөр буоллум – сүрэхпэр ыйааһын түһэр. Ол, биллэн турар, туох эрэ куһабангга. Эрдэ сэрэйэммин, соробор куотунабын, оттон ардыгар, сүүстэ да сэрэй, сатаан туора түспөккүн. Уонна түүл диин дыкти, мин түүлбүнэн сирдэтинэбин. Куһабан буоларын эрдэттэн сэрэйэнгин, хайдах эрэ чөрдийээн иһэр курдуккун, улаханнык кэлэйбэт энгин буолабын. Күүтэ сырыттабын

Оҕо саас

Бииргэ төрөөбүт үһүбүт, мин ырыаларбын. Үлэбэ үөрэнэн улааппытым. Холобур, санга үөрэх дьылыгар танас-сап, мал-сал ылар инниттэн элбэх отону хомуйуохха наада этэ. Онон үл-харчы көлөлүнтөн кэлэрин эрдэ билбитим. Үөрэххэ, хомойуох иһин, улахан болгомто уурбат этим. Кыра эрдэхпиттэн «урулуйдугу буолабын» диин хааччахтаабыт. курдуктар... Ыраабы-киэни ырытар кыах суоҕа. Атын ылардары өнгөйөөрү соруннахпына, хааччах куруэтэ үрдээн иһэргэ дьылыта. Куоракка, киэн сиргэ кэлэн, ыра санааларым сайдыбыттара. Урукку толкун билигин

«Триумф» аттынаабы күргэ анныгар бу ойууну булуоххутун син

Хайа да диэкиттэн
Хабыс тыал үрдүн,
Хотугу тымныы хаар
Харса суох улуктээтин,
Ардах да анныгар кубулуйбат,
Суолтатын сүтөрбэт
Сүнгэн улуу
Күөх халлаан өнгөөх,
Аламай манган күннээх,
Үс суол дьураалаах
Былаахтыг тэлиминиир.

Кэпсэттэ уонна сурунна
АМЫКЧА.

Виктор Ли-фу хаартыскалара.

* * *